

XORIJIY TIL TA'LIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Nurabullaeva Kamila Joldasbaevna

Nukus davlat pedagogika instituti doktoranti

nurabullaevakamila33@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22040239>

Kirish

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimini raqamli transformatsiya qilishga xizmat qilmoqda. Ushbu jarayon ta'limni tashkil etish, o'qitish metodlari va o'quv resurslarini takomillashtirish bilan bir qatorda, xorijiy tillarni o'qitish mazmuni hamda texnologiyalarini yangilash zaruratini yuzaga keltirdi [7; 92–118, 145–168]

Globallashuv, xalqaro mehnat bozori va akademik mobillikning kengayishi xorijiy tillarni puxta egallashga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirmoqda. Mazkur sharoitda raqamli texnologiyalar ta'lim oluvchilarga vaqt va makondan qat'i nazar sifatli ta'lim olish, individual o'quv trayektoriyasini shakllantirish hamda mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish imkonini bermoqda [3; 24–39, 56–74] Bugungi kunda elektron ta'lim platformalari, mobil ilovalar, virtual sinflar, bulutli texnologiyalar hamda sun'iy intellektga asoslangan tizimlar xorijiy tillarni o'qitishning ajralmas vositalariga aylandi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, tezkor qayta aloqa ta'minlash, o'quv materiallarini individuallashtirish va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi [2; 17–45, 88–110] Mazkur tadqiqotning maqsadi raqamli texnologiyalarning xorijiy tilni o'rganish jarayoniga ta'sirini ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilish, ularning pedagogik afzalliklari va mavjud muammolarini aniqlash hamda O'zbekiston ta'lim tizimida qo'llash istiqbollari baholashdan iborat.

Mazkur tadqiqotda raqamli texnologiyalarning xorijiy tilni o'rganish jarayoniga ta'sirini aniqlash maqsadida ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish, qiyosiy tahlil hamda nazariy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida xorijiy va mahalliy olimlarning raqamli ta'lim, Computer-Assisted Language Learning (CALL), Mobile-Assisted Language Learning (MALL) hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining til ta'limidagi o'rniga bag'ishlangan ilmiy ishlari tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida raqamli texnologiyalarning pedagogik imkoniyatlari, afzalliklari va mavjud muammolari umumlashtirilib, O'zbekiston ta'lim tizimida ulardan foydalanish istiqbollari baholandi.

Raqamli texnologiyalarning xorijiy til ta'limida rivojlanish bosqichlari

Xorijiy tillarni o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanish bir necha tarixiy bosqichlarni bosib o'tdi. Dastlab til laboratoriyalari va audioyozuvlar tinglab tushunish hamda talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy vositasi sifatida qo'llanilgan. 1960–1970-yillarda kompyuter texnologiyalarining rivojlanishi natijasida konsepsiyasi shakllandi. Mazkur yondashuv grammatik mashqlar, matn bilan ishlash va interaktiv topshiriqlarni kompyuter yordamida bajarish imkonini yaratib, til o'qitishda yangi bosqichni boshlab berdi. 1980-yillardan boshlab multimedia texnologiyalarining keng qo'llanilishi natijasida matn, audio, video va grafik elementlarni birlashtirgan o'quv resurslari yaratildi. Bu esa o'quv materiallarini vizual va eshitish orqali yaxshiroq o'zlashtirish imkonini berdi hamda ta'lim samaradorligini oshirdi. Internet texnologiyalarining rivojlanishi autentik o'quv materiallaridan foydalanish,

xalqaro muloqot va masofaviy hamkorlikni kengaytirib, xorijiy tillarni o'qitishda yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi [1;13-28]

Hozirgi bosqichda esa sun'iy intellekt, mashinaviy o'qitish, virtual (VR) va kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyalari xorijiy til ta'limini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish, o'quv natijalarini tahlil qilish hamda o'qitish jarayonini optimallashtirish imkonini bermoqda.

Raqamli texnologiyalar xorijiy tillarni o'qitishda o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, ta'lim jarayonini individuallashtirish va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning muhim vositasiga aylandi. Interaktiv topshiriqlar, o'yinlashtirish elementlari va tezkor qayta aloqa o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirib, bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi [4;9-27]

Elektron ta'lim resurslari, podkastlar, videolar, yangiliklar portallari va boshqa autentik materiallardan foydalanish o'quvchilarni real til muhiti bilan tanishtiradi hamda ularning tinglab tushunish, o'qish va so'z boyligini rivojlantirishga yordam beradi [7; 92-118, 145-168] Shu bilan birga, onlayn muloqot platformalari va videokonferensiya vositalari o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirib, madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar xorijiy tillarni o'qitishning muhim tarkibiy qismiga aylandi. AI tizimlari o'quvchilarning bilim darajasini tahlil qilib, ularning ehtiyojlariga mos individual o'quv materiallari va topshiriqlarni tavsiya etadi. Adaptiv ta'lim algoritmlari o'zlashtirish darajasini monitoring qilish hamda tezkor qayta aloqa berish orqali ta'lim samaradorligini oshiradi.

Ijtimoiy media platformalari xorijiy tillarni o'rganishda nafaqat axborot almashish vositasi, balki samarali ta'lim resursi sifatida ham qo'llanilmoqda. Xorijiy tildagi postlar, bloglar, videolar va onlayn muhokamalar orqali o'quvchilar autentik til materiallari bilan ishlash hamda til egalarining real nutqini kuzatish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Bundan tashqari, virtual ta'lim platformalari va videokonferensiya tizimlari o'qituvchi hamda o'quvchilar o'rtasida uzluksiz muloqotni ta'minlaydi, o'quv materiallarini tezkor almashish imkonini yaratadi va masofaviy ta'lim samaradorligini oshiradi. Mazkur vositalar mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash hamda hamkorlikda o'qitishni rivojlantirishda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar xorijiy tillarni o'qitishda bir qator pedagogik afzalliklarga ega. Ular ta'lim resurslariga keng kirish imkonini yaratadi, o'quv jarayonini individuallashtiradi hamda video, audio, animatsiya va interaktiv elementlar orqali o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi. Shuningdek, vaqt va makon cheklovlarini bartaraf etib, uzluksiz hamda moslashuvchan ta'limni tashkil etish imkonini beradi.

Raqamli texnologiyalar xorijiy tillarni o'qitishda katta pedagogik imkoniyatlarga ega bo'lsa-da, ularni ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilish qator muammolar bilan bog'liq. Eng asosiy omillardan biri texnik infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligidir. Ayniqsa, ayrim hududlarda internet tezligining pastligi hamda zamonaviy texnik vositalarning yetishmasligi raqamli ta'lim samaradorligini cheklaydi.

Yana bir muhim muammo raqamli tengsizlik bo'lib, barcha ta'lim oluvchilarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan bir xil darajada foydalana olmasligi ta'lim sifati va

imkoniyatlarida tafovutlarni yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, pedagoglarning raqamli kompetensiyasi yetarli darajada shakllanmaganligi zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanishni qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, raqamli vositalardan me'yoridan ortiq foydalanish diqqatning pasayishi, ijtimoiy muloqotning kamayishi hamda axborot xavfsizligi bilan bog'liq xavflarni yuzaga keltirishi mumkin. O'zbekiston ta'lim tizimida xorijiy tillarni raqamlashtirish

So'nggi yillarda O'zbekistonda ta'lim tizimini raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Xorijiy tillarni o'qitishda elektron ta'lim platformalari, raqamli darsliklar, interaktiv doskalar, videodarslar va masofaviy ta'lim vositalaridan foydalanish ko'lami izchil kengaymoqda.

Shu bilan birga, pedagoglarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish, ta'lim muassasalarining texnik bazasini mustahkamlash hamda zamonaviy axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Kelgusida sun'iy intellekt, virtual reallik va adaptiv o'qitish tizimlarini keng joriy etish xorijiy tillarni o'qitish samaradorligini yanada oshirishga xizmat qilishi kutilmoqda.

O'tkazilgan tahlillar raqamli texnologiyalar xorijiy tillarni o'qitish metodikasini sezilarli darajada takomillashtirayotganini ko'rsatdi. Elektron ta'lim platformalari, mobil ilovalar, sun'iy intellekt, virtual ta'lim muhitlari va ijtimoiy media vositalari o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada moslashuvchan, interaktiv va individual ehtiyojlarga yo'naltirilgan shaklda tashkil etish imkonini bermoqda. Natijada tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish kompetensiyalarini rivojlantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratilmoqda.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni qo'llashning samaradorligi faqat texnik vositalarning mavjudligiga emas, balki ularni pedagogik maqsadlarga muvofiq tanlash va metodik jihatdan to'g'ri qo'llashga ham bog'liq. Shu sababli o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish, zamonaviy ta'lim platformalaridan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish hamda o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga oluvchi raqamli ta'lim muhitini yaratish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, texnik infratuzilmani yanada takomillashtirish, internetdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va raqamli tengsizlikni kamaytirish raqamli ta'limni muvaffaqiyatli rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalar xorijiy tillarni o'qitishning ajralmas tarkibiy qismiga aylanganini ko'rsatdi. Elektron ta'lim platformalari, mobil ilovalar, sun'iy intellekt va virtual ta'lim vositalari ta'lim jarayonini individuallashtirish, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish hamda kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik imkoniyatlarni yaratadi.

Biroq ushbu texnologiyalarni samarali joriy etish uchun zamonaviy texnik infratuzilmani rivojlantirish, pedagoglarning raqamli kompetensiyasini oshirish va barcha ta'lim oluvchilar uchun teng raqamli imkoniyatlarni ta'minlash zarur.

Kelgusida sun'iy intellekt, adaptiv ta'lim tizimlari, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalarini xorijiy tillarni o'qitish jarayoniga yanada kengroq integratsiya qilish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning xalqaro kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish hamda zamonaviy mehnat bozori talablariga mos malakali mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Bax, S. (2003). *CALL – past, present and future. System*, 31(1), 13–28.
2. Beatty, K. (2013). *Teaching and Researching Computer-Assisted Language Learning* (2nd ed.). Routledge.
3. Chapelle, C. A. (2016). *Teaching Culture in Introductory Foreign Language Textbooks*. Palgrave Macmillan.
4. Dudeney, G., & Hockly, N. (2012). *ICT in ELT: How Did We Get Here and Where Are We Going?* British Council.
5. Godwin-Jones, R. (2022). Emerging technologies for language learning. *Language Learning & Technology*, 26(1), 1–17.
6. Kukulska-Hulme, A. (2013). Mobile-assisted language learning. In C. A. Chapelle (Ed.), *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Wiley-Blackwell.
7. Richards, J. C. (2015). *Key Issues in Language Teaching*. Cambridge University Press.